

АНОТАЦІЯ

Федорняк Я. Г. Інтерпретація образу Анни Ярославни в сучасній французькій та українській літературах. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття ступеня доктора філософії в галузі 03 Гуманітарні науки зі спеціальності 035 Філологія. Карпатський національний університет імені Василя Стефаника, Міністерство освіти і науки України, м. Івано-Франківськ, 2026.

У роботі здійснено комплексний компаративний аналіз художньої репрезентації постаті Анни Ярославни у французькому та українському літературних дискурсах.

Актуальність дослідження зумовлена необхідністю переосмислення культурної пам'яті, вивчення інтерпретаційних моделей традиційного образу історичного походження та деколонізації історичних наративів, розвінчання русифікованих стереотипів щодо образу київської князівни та королеви Франції – Анни Київської.

Метою роботи є виявлення механізмів конструювання образу Анни Ярославни крізь призму імагологічного підходу (дихотомія “свій/чужий”), маркерів ідентичності та поетикальних засобів (тілесність, портрет, етнографічні елементи).

Методологічну основу становлять дослідження з імагології (Г. Дізеринк, Дж. Лірсен), герменевтики (П. Рікер, Г.Г. Гадамер) та постколоніальні студії (Е. Саїд, Г. Бгабга). Дослідження базується на аналізі творів Régine Deforges, Jacqueline Dauxois, Philippe Delorme, Marie-Claude Monchaux, Валентина Чемериса, Барбари Можаровської, Івана Малковича та монографії Євгена Луняка.

Основні результати та наукова новизна:

Доведено, що образ Анни не є статичною біографічною константою, а виступає динамічним простором інтерпретацій, де переплітаються автообрази та гетерообрази.

Виявлено, що у французьких текстах образ часто піддається екзотизації та сакралізації, водночас нерідко зазнаючи впливу імперського дискурсу (нав'язування російської ідентичності). В українській літературі домінує акцент на духовній спадкоємності та ментальному зв'язку з Батьківщиною. В обох літературах образ Анни ідеалізується та зображується переважно в позитивній конотації.

Уперше системно проаналізовано три поетикальні рівні формування образу:

- тілесність – як засіб здобуття суб'єктності та вираження емоційних, ідентичнісних трансформацій;
- портрет: поєднання зовнішності з ментально-духовними рисами (сміливість, освіченість, релігійність, милосердя);
- етнографічний контекст: роль декору, одягу та символічних елементів як маркерів культурної приналежності героїні або її інтеграції у нове суспільство.

Обґрунтовано необхідність відновлення історичної справедливості шляхом чіткого розмежування руського та російського контекстів у європейській зокрема французькій літературі. Визначено, що найбільш поширеним національним стереотипом є приписування героїні ознак російської національності.

Практичне значення. Результати дослідження можуть бути використані в курсах із порівняльного літературознавства, імагології, культурології, а також при створенні культурно-просвітницьких проєктів, спрямованих на утвердження суб'єктності України в європейському та світовому історичних просторах.

Перший розділ закладає фундамент дослідження, пояснюючи, як саме аналізується сприйняття Іншого. Для цього послуговуємось інструментарієм герменевтики художнього образу. Розглядається процес інтерпретації тексту як діалог між автором та читачем. На основі аналізу інтерпретаційних моделей формується імагологічна інтерпретація образу Анни. Сам образ трактується не як сталий факт, а як динамічна конструкція. Розглядається поняття гетерообразу (образу Іншого або “чужого”) та автообразу (образу Я або “свого”).

Беручи за основу універсальний механізм ідентифікації “свій/чужий” як засадничий для аналізу образу Анни Ярославни, досліджено, як “чуже” сприймається через психоаналітичні та антропологічні підходи, що допомагає авторам продемонструвати власну ідентичність героїні. Досліджується також як дихотомія впливає на сприйняття читача образу Анни Ярославни. У цьому ж розділі висвітлюється роль стереотипів у спрощенні картини світу і спрощенні традиційного образу історичного походження. Особливий акцент зроблено на постколоніальних студіях, а саме як російський імперський дискурс привласнює образ Анни у французькій літературі та маніпулює ним, маркуючи її як “росіянку”. Визначено, що таке спрощення несе небезпеку через стирання історичної правди та повторюваність національної культурної травми українців.

Другий розділ присвячений трансформації історичної постаті в літературну персонажку. Зокрема, досліджено традиційний образ історичного походження, яким можна назвати образ Анни в досліджуваних романах. Здійснено співставлення хронік та артефактів із художніми версіями. Аналізуються етапи життя героїні: Київ (дитинство та юність) – шлюб з Генріхом (становлення королеви) – регентство – шлюб з Раулем в історичних дослідженнях Ф. Делорма та монографії Є. Луняка та у історичних романах французьких і українських письменників.

Серед маркерів, які виявляють належність до Русі можна виділити такі: фольклорні, легендарні, міфологічні елементи, релігійний аспект та географічна прив’язаність до Києва як до “свого” простору. Національна ідентичність героїні є основою її образу. Більш яскраво це виявляється у французьких романах. Українські ж автори тяжіють до опису адаптації героїні у нових умовах Французького королівства.

У другому розділі досліджується самоідентифікація Анни Ярославни. Фокус дослідження зміщується на внутрішній вибір героїні. Розглядається її адаптація у Франції, будівництво храму як акт самовираження та еволюція від князівни до королеви. У романі Ж. Доксуа найбільш розлого розкрито процес

самоідентифікації героїні через використання внутрішніх діалогів та риторичних питань.

Третій розділ присвячений поетикальним особливостям інтерпретації образу Анни Ярославни, тобто аналізу конкретних художніх засобів, якими автори створюють образ. Найпершим елементом аналізу є зовнішній вимір образу Анни, який виявляється у тілесному мікротопосі у французьких та українських романах. Досліджено, що тіло Анни є інструментом пізнання світу, набуття та втрати суб'єктності. Тілесність героїні розглядається крізь призму літературної антропології, що дає змогу трактувати фізичне буття персонажа як форму реалізації його духовної суб'єктності. Аналізуються сцени кохання, страждання, втрати, небезпеки, напруги, як тіло героїні діє в них і стає проекцією внутрішніх переживань. Порівнюються деталізована тілесність у Р. Дефорж та естетизована – у Б. Можаровської та Ж. Доксуа. В. Чемерис описує тілесність героїні як зцілюючий елемент для Генріха.

Репрезентація духовних та ментальних складових через портретні характеристики підкреслює гармонійність та довершеність образу Анни в романах. Проведено аналіз зовнішності та внутрішніх якостей, серед яких провідними є: сміливість, освіченість, допитливість, милосердя, високі моральні стандарти, релігійність, емансипованість. Здійснено порівняння ідеалізації зовнішності та рис характеру героїні у французьких авторів та акценту на ментальній спорідненості з Батьківщиною і моральних орієнтирах – в українських.

У цьому ж розділі розглянуто етнографічний контекст образу героїні в романах і запропоновано розрізнення понять зовнішнього виміру декору “*parure*”, до якого відносимо одяг, архітектуру, туалет героїні, та внутрішнього виміру “*parure*”: оніричний простір та символічні елементи. Визначено, що роль одягу та декорацій є не лише декораційним обрамленням образу, а й акцентними елементами, що доповнюють та розкривають героїню для реципієнта. Окреслено контраст між багатим, освіченим Києвом та бідною, холодною Францією ХІ століття. Найбільш яскраво ця різниця описується у французьких романах, найменш виражена вона в романі Б. Можаровської. Оніричний вимір складає

важливе значення у романах Б. Можаровської, де героїня долає свої страхи та набуває суб'єктності, а також у романі В. Чемериса, де обоє чоловіків Анни кличуть її до себе. Символіка речей як засіб маркування “свого” і “чужого” яскраво виражена через лілію – символ королівської влади, яку пророкує Анні Б. Можаровська та на якій наголошує В. Чемерис.

У дисертаційному дослідженні виявлено, що дихотомія “свій/чужий” є базовою для моделювання образу Анни Ярославни. Встановлено, що національні стереотипи не лише конструюють колективну пам'ять, а й можуть призводити до ідеологізації та спрощення історичної постаті.

Художня інтерпретація історичних даних (походження, шлюб, регентство) залежить від національного контексту: французькі автори акцентують на екзотичності та нескореності героїні, тоді як українські – на її ідентифікаційному значенні.

У межах постколоніальних студій зафіксовано проблему русифікації образу у французькому дискурсі як наслідок впливу російських наративів. Компоненти поетики (тілесність, портрет, декор) утворюють цілісну систему, що транслює внутрішній світ і національну належність героїні. Анна постає символічним “мостом” між Руссю та Францією. У французькій літературі домінує екзотизація та сакралізація “руської королеви”, в українській – героїзація та ментальна спорідненість.

Постать Анни в сучасній літературі – це багаторівневий конструкт, що постійно реконфігурується: від конкретної історичної особи до національного символу та міжкультурного архетипу. Доведено, що інтерпретація образу Анни Ярославни є маркером національного самоусвідомлення української та французької культур і демонструє здатність літератури трансформувати національні ідентичності.

Ключові слова: інтерпретація, свій/чужий (Інший), імагологія, ідентичність, рецепція, самоідентифікація, художній образ, семантика, стереотип (етностереотип), (історичний) роман, міжкультурна комунікація, Анна Ярославна, тілесність (тіло), наратив, структурний аналіз.

ABSTRACT

Fedorniak Y. H. Interpretation of the Image of Anna Yaroslavna in Contemporary French and Ukrainian Literatures. – Qualifying scientific work as a manuscript.

Thesis for the degree of Doctor of Philosophy in the field of study 03 Humanities, specialty 035 Philology. Vasyl Stefanyk Carpathian National University, Ministry of Education and Science of Ukraine, Ivano-Frankivsk, 2026.

The thesis provides a comprehensive comparative analysis of the artistic representation of Anna Yaroslavna in French and Ukrainian literary discourses.

The **relevance** of the research is determined by the need to reconsider cultural memory, to study interpretative models of a traditional image of historical origin, and to contribute to the decolonization of historical narratives, including the dismantling of Russified stereotypes concerning the image of the Kyivan princess and Queen of France – Anna of Kyiv.

The **aim** of the work is to identify the mechanisms of constructing the image of Anna Yaroslavna through the lens of the imagological approach (the “Self/Other” dichotomy), identity markers, and poetic means (corporeality, portraiture, ethnographic elements).

The **methodological framework** consists of research in imagology (H. Dyserinck, J. Leerssen), hermeneutics (P. Ricoeur, H.-G. Gadamer), and postcolonial studies (E. Saïd, H. Bhabha). The study is based on the analysis of works by R. Deforges, J. Doxois, P. Delorme, V. Chemerys, B. Mozharovska, I. Malkovych, and M.-C. Monchaux.

Main results and scientific novelty:

It is proven that the image of Anna is not a static biographical constant but acts as a dynamic space of interpretations where auto-images and hetero-images intertwine.

It was found that in French texts, the image is often subject to exoticization and sacralization, while simultaneously being influenced by imperial discourse (imposing a Russian identity). In Ukrainian literature, the emphasis is on spiritual continuity and a

mental connection with the Motherland. In both literatures, Anna's image is idealized and depicted with a predominantly positive connotation.

For the first time, three poetic levels of image formation have been systematically analyzed:

Corporeality: as a means of acquiring subjectivity and expressing emotional and identity transformations.

Portraiture: the combination of physical appearance with mental and spiritual traits (courage, education, religiosity, mercy).

Ethnographic discourse: the role of decor, clothing, and symbolic elements as markers of the heroine's cultural belonging or her integration into a new society.

The necessity of restoring historical justice by clearly distinguishing between Ruthenian (Rus) and Russian contexts in European, specifically French, literature is substantiated. It is determined that the most common national stereotype is attributing Russian nationality to the heroine.

Practical significance: The results can be used in courses on comparative literature, imagology, and cultural studies, as well as in the development of cultural and educational projects aimed at affirming the subjectivity of Ukraine in the European and global historical space.

The first chapter lays the foundation of the research, explaining the analysis of the perception of the Other. For this, the tools of the hermeneutics of the artistic image are employed. The process of text interpretation is viewed as a dialogue between the author and the reader. An imagological interpretation of Anna's image is formed based on the analysis of interpretative models. The image itself is treated not as a fixed fact, but as a dynamic construct. The concepts of hetero-image (the image of the Other or "foreign") and auto-image (the image of the Self or "own") are examined.

Using the universal identification mechanism "Self/Other" as the basis for analyzing the image of Anna Yaroslavna, the study explores how the "foreign" is perceived through psychoanalytic and anthropological approaches, which allow authors to demonstrate the heroine's identity. The chapter also examines how this dichotomy influences the reader's perception of Anna Yaroslavna's image. Additionally, the role of

stereotypes in simplifying the worldview and reducing the complexity of traditional images of historical origin is discussed. Special attention is paid to postcolonial studies, particularly to the way the Russian imperial discourse appropriates and manipulates the image of Anna in French literature by labeling her as “Russian”. Such simplifications are shown to be dangerous because they erase historical truth and reproduce the national cultural trauma of Ukrainians.

The second chapter focuses on the transformation of a historical figure into a literary character. In particular, it examines the traditional image of historical origin, which characterizes the representation of Anna in the analyzed novels. Historical chronicles and artifacts are compared with literary interpretations. The stages of the heroine’s life are analyzed: Kyiv (childhood and youth) – marriage to Henry (formation as queen) – regency – marriage to Raoul in historical studies by F. Delorme and the monograph by Y. Luniak, as well as in historical novels by French and Ukrainian authors.

Among the markers indicating belonging to Rus are folklore, legendary and mythological elements, the religious dimension, and the geographical attachment to Kyiv as the “own” space. The national identity of the heroine forms the basis of her image. This feature is particularly prominent in French novels, whereas Ukrainian authors tend to emphasize the heroine’s adaptation to the new conditions of the French kingdom.

The chapter also explores Anna Yaroslavna’s self-identification, shifting the focus of the research to the heroine’s internal choices. Her adaptation in France, the construction of a church as an act of self-expression, and her evolution from princess to queen are examined. In the novel by J. Dauxois, the process of the heroine’s self-identification is revealed most extensively through the use of internal dialogues and rhetorical questions.

The third chapter is devoted to the poetical features of the interpretation of Anna Yaroslavna’s image, namely the analysis of the specific artistic means used by authors to construct the character. The first element of analysis concerns the external dimension of Anna’s image, which appears through the corporeal microtopos in French and Ukrainian

novels. It is demonstrated that Anna's body functions as an instrument for understanding the world and for gaining or losing subjectivity. The heroine's corporeality is examined through the lens of literary anthropology, allowing the physical existence of the character to be interpreted as a form of realizing spiritual subjectivity. Scenes of love, suffering, loss, danger, and tension are analyzed, showing how the heroine's body acts within them and becomes a projection of her inner experiences. The detailed corporeality in the works of R. Deforges is compared with the aestheticized corporeality in the novels of B. Mozharovska and J. Dauxois. V. Chemerys depicts the heroine's corporeality as a healing element for Henry.

The representation of spiritual and mental components through portrait characteristics emphasizes the harmony and completeness of Anna's image in the novels. The study analyzes both external features and internal qualities, among which the most prominent are courage, education, curiosity, mercy, high moral standards, religiosity, and emancipation. The idealization of the heroine's appearance and character traits in French literature is contrasted with the emphasis on mental affinity with the Motherland and moral values in Ukrainian works.

The chapter also examines the ethnographic discourse of the heroine's image in the novels and proposes a distinction between the external dimension of decor "parure" (clothing, architecture, and the heroine's appearance) and the internal dimension of "parure" (the oneiric space and symbolic elements). Clothing and decor are shown not merely as decorative elements but as significant components that reveal the heroine to the reader. The study outlines the contrast between the rich and educated Kyiv and the poor, cold France of the eleventh century. This difference is most vividly depicted in French novels and least pronounced in the novel by B. Mozharovska. The oneiric dimension plays an important role in the novels of Mozharovska, where the heroine overcomes her fears and acquires subjectivity, as well as in the novel by Chemerys, where both of Anna's husbands call her to them. The symbolism of objects as markers of the "Self" and the "Other" is particularly expressed through the lily as a symbol of royal power, which is prophesied to Anna in Mozharovska's novel and emphasized by Chemerys.

The thesis concludes that the “Self/Other” dichotomy is foundational for modeling the image of Anna Yaroslavna. It is shown that national stereotypes not only construct collective memory but may also lead to the ideologization and simplification of historical figures.

The artistic interpretation of historical facts (origin, marriage, regency) depends on the national context: French authors emphasize the exoticism and resilience of the heroine, whereas Ukrainian authors stress her identificational significance.

Within the framework of postcolonial studies, the problem of the Russification of the image in French discourse is identified as a consequence of the influence of Russian narratives. The components of poetics (corporeality, portrait, decor) form an integral system that conveys the heroine’s inner world and national belonging. Anna appears as a symbolic “bridge” between Rus and France. In French literature, the dominant tendencies are the exoticization and sacralization of the “Ruthenian queen”, whereas Ukrainian literature emphasizes heroization and mental affinity.

In contemporary literature, the figure of Anna represents a multilayered construct that is constantly reconfigured: from a concrete historical personality to a national symbol and an intercultural archetype. The study demonstrates that the interpretation of Anna Yaroslavna’s image serves as a marker of the national self-awareness of Ukrainian and French cultures and reveals the capacity of literature to transform national identities.

Keywords: interpretation, Self/Other, imagology, identity, reception, self-identification, literary image, semantics, stereotype (ethnostereotype), (historical) novel, intercultural communication, Anna Yaroslavna, corporeality (body), narrative, structural analysis.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА

Основні публікації в наукових фахових виданнях України (категорії Б)

1. Яцків Н. Я., Бунзяк Я. Г. Русифікація образу Анни Ярославни у сучасній французькій прозі. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Філологія»*, 2021. № 48. Т.3. С.51-54.

DOI: <https://doi.org/10.32841/2409-1154.2021.48-3.12>

URL:

https://librepo.pnu.edu.ua/bitstream/123456789/11067/1/Анна_Ярославна.pdf

2. Бунзяк Я. Г. Художня репрезентація історичного образу Анни Ярославни в сучасній французькій літературі. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика*. 2023. Том 34 (73). № 3. С. 271-278.

DOI: <https://doi.org/10.32782/2710-4656/2023.3/47>

URL: <https://lib-repo.pnu.edu.ua/handle/123456789/18083?locale=uk>

3. Бунзяк Я. Специфіка літературного етнообразу Анни Ярославни у романі М.-С. Monchaux “La petite princesse des neiges Anne de Kiev” та оказкованій розповіді І.Малковича “Анна Ярославна: київська князівна – королева Франції”. *Folium*. 2024. № 4. С. 55 - 61.

DOI: <https://doi.org/10.32782/folium/2024.4.7>

URL: <https://journals.pnu.if.ua/index.php/folium/article/view/69/67>

4. Федорняк Я. Семантика тілесності у образі Анни Ярославни (на основі роману Régine Deforges “Sous le ciel de Novgorod”). *Закарпатські філологічні студії*. 2025. Т.2. №43. С. 179-184.

DOI: <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2025.43.2.30>

URL: https://zfs-journal.uzhnu.uz.ua/archive/43/part_2/31.pdf

5. Федорняк Я. Г. Семіотика одягу у художньому образі Анни Київської (французький дискурс). *Вісник науки та освіти. Серія “Філологія”*. 2025. №11 (41). С.1273-1285.

DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-6165-2025-11\(41\)-1273-1285](https://doi.org/10.52058/2786-6165-2025-11(41)-1273-1285)

URL: <https://perspectives.pp.ua/index.php/vno/article/view/32921/32883>

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

1. Бунзяк Я. Самоідентифікація як основний елемент ідентичності Анни Ярославни (на основі романів Жаклін Доксуа та Режін Дефорж). *Progressive research in the modern world. Proceedings of the 5th International scientific and practical conference*. VoScience Publisher. Boston, USA. 2023. Pp. 21-27.

URL:

<https://sci-conf.com.ua/v-mizhnarodna-naukovo-praktichna-konferentsiya-progressive-research-in-the-modern-world-1-3-02-2023-boston-ssha-arhiv/>.

2. Федорняк Я. Функціонування самоідентифікації у художньому образі Анни Ярославни у романі Régine Deforges “Sous le ciel de Novgorod”. *Всеукраїнська наукова конференція молодих учених Exploring Linguistics, Literature, and Intercultural Communication (ELLIC-2025)*. Івано-Франківськ, Україна. 2025. С. 86-88.

URL:

<https://kff.cnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/92/2025/11/zbirnyk-ellc-2025.pdf>

3. Федорняк Я. Семіотика одягу у конструюванні образу Анни Ярославни у романі Б.Можаровської. The 13th International scientific and practical conference “*Innovative directions for improving science, research and practice*” (November 25-28, 2025) Krakow, Poland. International Science Group. 2025. С. 190-192.

URL:

<https://isg-konf.com/innovative-directions-for-improving-science-research-and-practice/>

4. Федорняк Я. Г. Постколоніальний вимір образу Анни Ярославни у романі Jacqueline Dauhois “Anne de Kiev, reine de France”. *Research in Science, Technology and Economics. Collection of Scientific Papers with Proceedings of the 6th International Scientific and Practical Conference*. International Scientific Unity. February 18-20, 2026, Luxembourg, Luxembourg. 298-301 p.

URL:

<https://isu-conference.com/en/archive/research-in-science-technology-and-economics-18-02-26/>

5. Федорняк Я. Г. Етнографічний вимір образу Анни Ярославни (на основі роману В. Чемериса “Анна Київська – королева Франції”). *Proceedings of the VII International Scientific and Practical Conference “Digital transformation of society: opportunities and challenges”*. February 17-20. Milan, Italy. 2026. Pp. 172-174.

URL:

<https://isg-konf.com/digital-transformation-of-society-opportunities-and-challenges/>